

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 1092 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O'zbekiston respublikasida aholi bandligini ta'minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li	
O'zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta'minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo'jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo'riyeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o'zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессии социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o'g'li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloyev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati.....	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili.....	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini "yashil" iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlar.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o’smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o’g’li, Qurbanov Ulug’bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o’zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo’rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo’nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O’zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o’g’li	
Qishloq xo’jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o’zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po’latov Abdulloh Xolxo’jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta’limida qo’llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o’g’li	
Sun’iy intellektlar yordamida o’quvchilarni hayotiy faoliyat ko’nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo’rayevna, Kurbanov Azimjon Jo’raboy o’g’li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukrullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o’g’li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O’zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o’zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o’g’li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o’rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg’ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko’rsatkichlarining o’zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O’zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko’rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o’g’li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish	380
G’aniev Elyor Sobirjonovich	
O’zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o’tishning ahamiyati	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	

The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region	392
Ospanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрохжон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньскайлиевич	

The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlarini	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinov Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Alardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish	631
Xamdamov Eldor Toshmurovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амаль Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish	666
Mardonova Shoxsanam Baxodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvida smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан)	687
С.Э. Холмуратов	

Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	
Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar.....	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxmonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi.....	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari.....	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari.....	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarning eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации.....	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish.....	848
Xodjanijazov Shohruh Yuldashevich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlar va o'ziga xos xususiyatlari.....	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	

Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	861
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
Повышение инвестиционной привлекательности – важное условие повышения конкурентоспособности предприятий.....	865
Каримова Дилафруз Садирдин кизи	
Yevropa ittifoqi davlatlari tijorat banklarining soliq to'lovlarini amalga oshirish tartibi	870
Komolov Odiljon Sayfidinovich	
Boshqaruvda innovatsiyalarni hisobga olgan holda agrokorxonalarni davlat tomonidan rag'batlantirishning zamonaviy yondashuvlari	878
Shaniyazova Zamira	
Практические аспекты применения статистических методов контроля качества на предприятиях.....	883
Усманов Илхом Ачилович, Усманов Фарзод Шохрухович	
Yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning yangi paradigmalarini shakllantirish: nazariy asoslar va amaliy talqinlar.....	891
Alimova Guzal Abduxakimovna	
Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorlik ko'rsatkichlarining nazariy va metodologik tahlili	895
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li	
Kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish.....	900
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri sug'urtalash operatsiyalari bo'yicha xarajatlarni xalqaro standartlar asosida hisob va hisobotda aks ettirish uslubi-yatini takomillashtirish	905
X.A.Raximov	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi.....	910
Ergashev Uyg'un Jabborovich	
Obligatsiya moliya bozori instrumenti sifatida, milliy obligatsiyalar bozori	916
Avezov Ibrohim Ilxomovich, Yaxshiboyev Jahongir Abdualimovich	
Barqaror rivojlanish doirasida ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) ko'rsatkichlarining yashil texnologiyalar innovatsiyasiga ta'sirini baholash.....	921
Meliqo'zieva Dilrabo Muxitdin qizi	
Yashil iqtisodiyot – barqaror taraqqiyotga olib boruvchi yo'l.....	925
Xalilova Aziza Rustamovna	
Научно-теоретические основы экономической и эколого-экономической эффективности предприятий горнодобывающей промышленности.....	930
Раматов Зафарбек Жуманиязович	
Xitoyda eksport faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari.....	938
D.E.Qarshiev	
Kichik sanoat zonalarida investitsion jozibadorlikni oshirishni investitsion faollikka ta'siri.....	943
Mannapova Shaxnoza Elshodovna	
Mahalla institutining samaradorligi tahlili: so'rovnoma yondashuvi	947
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Формирование человеческого капитала в условиях демографических изменений: опыт и перспективы для узбекистана.....	955
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Farmasevtika kompaniyalari raqobatbardoshligini oshirishda marketing strategiyalaridan foydalanish yo'nalishlari	962
Baxrombek Bobojonov	
“Hududlarda sug'urtaga bo'lgan talabning ekonometrik tahlili”	967
Bekberganova Mohira Ravshonbekovna	
O'zbekiston va xalqaro amaliyotda raqamli marketing vositalaridan foydalanish: muammolar va yechimlar	973
Uzoqova Dilnoza Yusuf qizi	
Условия эксплуатации и экологическая безопасность автотранспортной системы на основе энергосберегающих технологий	978
Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
O'zbekiston tibbiyot muassasalarida moliyaviy resurslardan foydalanishda xorijiy tajribalarni qo'llash.....	982
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	

Buxgalteriya hisobining samaradorligini oshirish yo'llarida zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar	987
Sattorov Mirjahon	
Особенности маркетинговых стратегий в условиях ограниченных ресурсов и узкой потребительской аудитории	991
Дебердиев Анвар	
DEbitorlik va kreditorlik qarzlarini rejalashtirish masalalari.....	995
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li, Ibragimova Iroda Rashid qizi	
Инвестиционная программа узбекистана по привлечению иностранных инвестиций	1000
Камилова Наргиза Абдукахоровна, Бекмуратов Шухрат Даулетмуратович	
Turistik mahsulotni shakllantirishda turistlar hayoti xavfsizligini ta'minlash.....	1005
Raxmonov Siyovush Turob o'g'li	
Uglerodsiz energiyaga o'tishda o'zbekistonning yashil strategiya yo'l xaritasining integratsiyasi va ta'siri.....	1011
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Цифровая устойчивость регионов: применение аналитики больших данных для оценки и управления экологическими рисками	1016
Маликов Шохрух Шокирович, Камалов Шухрат Камалович	
Разработка риск-ориентированной модели внутреннего контроля предприятия на этапе планирования налогов в условиях дистанционного налогового мониторинга	1024
Галеева Н.Н., Э.А.Халикова, Абдусаломова Гулчеҳра Мирзо кизи	
Анализ результатов инструментальных методов исследований у детей с врожденными пороками сердца	1029
Мухаммадиева Лола Атамуратовна	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish yo'nalishlari.....	1036
Uskenbaeva Dilnoza Boxodir qizi	
Факторы повышения эффективности управления в государственном секторе.....	1043
Махмудова Севара Улугбековна	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati	1048
Rajabbaeva Dildora Zakirovna, Aripova Aziza Alisherovna	
Boshqaruv jarayonlarini tashkil etishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	1053
Jo'rayeva Niginaxonim Xursand qizi	
Jahonda eksportni qo'llab-quvvatlash amaliyoti.....	1057
Xudoynazarov Sherzod Ismoilovich	
Raqamli moliyaviy texnologiyalarni korxona darajasida joriy etish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish strategiyasi	1063
Soibov Nozimbek Faxridin o'g'li	
Применение методов PMBOK в управлении рисками проектов	1070
Гулираъно Носирова Абдулазиз кизи	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda aholi farovonligining o'rni va ahamiyati	1073
Bobaev Isroiljon Abdinabievich	
Вопросы инновационных инвестиций в контексте международной экономической интеграции	1078
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич	
Yashil iqtisodiyotga o'tishning nazariy va amaliy jihatlar hamda tendensiyalari.....	1083
Samiyev Abdurashid Qaxramonovich, Shermuxammedov Begzodjon Usmonovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar samaradorligini ta'minlash yo'llari.....	1087
Nazarov Qilich Xolmuradovich	

TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLAR SAMARADORLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI

Nazarov Qilich Xolmuradovich

TDIUSF "Moliya, soliq va bank ishi"

kafedrası dotsenti, PhD

kilichnazarov447@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasining 2020–2025-yillarda bank tizimini isloh qilish strategiyasida tijorat banklarining kredit portfeli va risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish, shuningdek, davlat ishtirokidagi tijorat banklari faoliyatini kompleks transformatsiya qilish, banklarning davlat aksiyalari paketini tajribali investorlar ishtirokida raqobatbardosh savdolar orqali sotish, davlat ulushi mavjud korxonalar bilan birgalikda isloh qilish milliy bank tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan. Ushbu maqolada O'zbekiston tijorat banklarida muammoli kreditlar masalalari, kreditlash jarayonida yuzaga keladigan risklarni boshqarish va ularni kamaytirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Muammoli kreditlar hajmini kamaytirishga qaratilgan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banki, investitsion jozibadorlik, aktiv, samaradorlik, muammoli kredit, kapitallashuv, barqarorlik, risk, omonatchi, investor.

Abstract: The Strategy for Reforming the Banking System of the Republic of Uzbekistan for 2020–2025 outlines key priorities such as improving the management of loan portfolios and risk practices in commercial banks, as well as the comprehensive transformation of state-involved commercial banks. The strategy provides for the sale of state-owned shares to experienced investors through competitive bidding, based on the principle of selective public sector participation. The concurrent reform of commercial banks and state-owned enterprises is defined as a crucial direction in modernizing the national banking system. This article analyzes the issue of non-performing loans in Uzbekistan's commercial banks, assesses risk management in the lending process, and examines mechanisms for reducing credit-related risks. Practical proposals and recommendations are presented to reduce the volume of non-performing loans.

Key words: commercial bank, investment attractiveness, asset, efficiency, non-performing loan, capitalization, stability, risk, depositor, investor.

Аннотация: В Стратегии реформирования банковской системы Республики Узбекистан на 2020–2025 годы приоритетными направлениями определены совершенствование практики управления кредитным портфелем и рисками в деятельности коммерческих банков, а также комплексная трансформация банков с государственным участием. Предусмотрена реализация пакета государственных акций компетентным инвесторам посредством конкурентных торгов с учётом участия государственного сектора. Одновременное реформирование коммерческих банков и предприятий с государственной долей признано ключевым элементом модернизации национальной банковской системы. В статье анализируются проблемы проблемных кредитов в коммерческих банках Узбекистана, рассматриваются вопросы управления рисками при кредитовании и пути их минимизации. Разработаны практические предложения и рекомендации по сокращению объёма проблемных кредитов.

Ключевые слова: коммерческий банк, инвестиционная привлекательность, актив, эффективность, проблемный кредит, капитализация, устойчивость, риск, вкладчик, инвестор.

KIRISH

Bugungi kunda xalqaro miqyosda tijorat banklari tomonidan ko'rsatilayotgan xizmat turlarining investitsion jozibadorligini oshirish masalalari bo'yicha ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tijorat banklarining kapitallashuv darajasini oshirish, ularning barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlash va innovatsion bank mahsulotlarini amaliyotga joriy etish orqali bank xizmatlari samaradorligini oshirish hamda boshqaruv amaliyotini takomillashtirish hozirgi bank faoliyatining asosiy yo'nalishlariga aylangan. Shu bilan birga, bugungi kunda tijorat banklari duch kelayotgan dolzarb muammolardan biri – mijozlarga berilgan kreditlarning o'z vaqtida qaytarilmasligidir.

Muammoli kreditlarning kelib chiqish sabablari va ularni aniqlash yo'llarini tahlil qilish, risklarni samarali boshqarish va maqsadli choralarni ishlab chiqish zarurati oshib bormoqda. Ushbu muammolar nafaqat tijorat banklarining moliyaviy ko'rsatkichlariga, balki mamlakat iqtisodiy xavfsizligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son¹ Farmoni, 2020-yil 12-maydagi "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-son² Farmoni hamda 2023-yil 18-avgustdagi "Davlat ishtirokidagi korxonalar va tijorat banklarini isloh qilish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-283-son³ qarorida belgilangan vazifalarni amalga oshirish maqsadida tegishli ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va uning investitsion jozibadorligini oshirish uchun, eng avvalo, tijorat banklarining moliyaviy sog'lomligini mustahkamlash zarur. Ayniqsa, berilgan kreditlarning o'z vaqtida qaytarilmasligi holatlarining ortib borayotgani bank faoliyatining eng jiddiy muammolaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli muammoli kreditlarning vujudga kelish omillarini chuqur o'rganish, kredit risklarini samarali boshqarish tizimini takomillashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Milliy iqtisodiyot tarmoqlarini moliyalashtirishda tijorat banklarining roli ortib borayotgan hozirgi sharoitda, ularning samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri milliy iqtisodiyotga ko'rsatgan ijobiy ta'siri bilan izohlanadi. Chunki moliyaviy jihatdan sog'lom va barqaror tijorat banklari iqtisodiyotda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy zarbalarga bardosh bera olish salohiyatiga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida muammoli kreditlar samaradorligini ta'minlash masalasi zamonaviy bank faoliyatining eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Bu borada xalqaro va mahalliy olimlarning izlanishlari ushbu muammo yechimlariga nazariy hamda amaliy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Xalqaro miqyosda, R. Laeven va L. Valencia tomonidan Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi doirasida olib borilgan tadqiqotlar bank inqirozlari sharoitida aktivlar sifati pasayishi va muammoli kreditlar hajmining oshishi bank tizimining zaiflashuviga olib kelishini ta'kidlaydi. Ular muammoli kreditlarni samarali boshqarish uchun restrukturizatsiya, aktivlarni ajratish kompaniyalari va davlat kafolatlaridan foydalanishni taklif etadi.

International Monetary Fund ekspertlari tomonidan ishlab chiqilgan metodologiyalar muammoli kreditlarning oldini olishda risklarni erta aniqlash va aktivlar sifatini baholash mexanizmlarining o'rnini chuqur asoslab bergan. Ayniqsa, ular bank nazorati va regulyatorlarning roliga alohida urg'u beradi.

Yevropa Markaziy banki o'z hisobotlarida muammoli kreditlar ulushining kamayishi bank sektorining barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini e'tirof etadi. Ular kredit portfellarini diversifikatsiya qilish, kreditlash standartlarini kuchaytirish va nazorat mexanizmlarini takomillashtirishni samarali yechim sifatida ko'rsatadi.

O'zbekiston tajribasiga murojaat qilar ekanmiz, Ibragimov M.X. o'zining "Tijorat banklarida kreditlash asoslari" asarida muammoli kreditlar sabablarini, ularni aniqlash va ularning salbiy ta'sirini kamaytirish usullarini mahalliy sharoitda tahlil qilgan. Soliyev A.A. esa bank amaliyotida kredit monitoringi tizimini kuchaytirish orqali kredit portfelining sifatini yaxshilash mumkinligini asoslab bergan.

Umuman olganda, adabiyotlarda muammoli kreditlar masalasi bank barqarorligining muhim ko'rsatkichi sifatida baholanadi va ularni samarali boshqarish tizimiy yondashuvni, ilg'or nazorat texnologiyalarini hamda kredit siyosatining qat'iyiligi talab etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda asosiy ma'lumotlar O'zbekiston tijorat banklarining yillik hisobotlari, Markaziy bank statistikasi hamda xalqaro moliyaviy tashkilotlar (IMF, ECB) nashrlaridan olindi. Ma'lumotlar tahlilida taqqoslash, dinamik o'sish ko'rsatkichlarini aniqlash va grafik-tahliliy usullardan foydalanildi. Shuningdek, muammoli kreditlar ulushining o'zgarishiga empirik yondashuv asosida baho berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklarida muammoli kreditlar (NPL) bankning moliyaviy holati va rentabelligi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Bunday kreditlar, asosan, mijozlar – qarz oluvchilarning qarzlarini o'z vaqtida to'lamasligi, shuningdek, boshqa tashqi va ichki omillar ta'sirida yuzaga keladi. Muammoli kreditlarni qisqartirish bank likvidligini oshirish, omonatchilar va investorlar ishonchini saqlab qolish imkonini beradi. Shuningdek, ularni kamaytirish uchun

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>.

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi «2020–2025 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida»gi PF-5992-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/4811025>.

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 18-avgustdagi «Davlat ishtirokidagi korxonalar va tijorat banklarini isloh qilish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-283-son Qarori. <https://lex.uz/docs/6576274>.

banklar tomonidan o'z vaqtida monitoringlar o'tkazilishi, kredit risklari aniqlanib, boshqarilishi va tartibga solish mexanizmlaridan samarali foydalanilishi lozim.

1-jadval. Tijorat banklarining muammoli kreditlari (NPL) to'g'risida ma'lumot, mlrd.so'mda⁴

№	Bank nomi	Kreditlar			Muammoli kredilar (NPL)			Muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi, %		
		2023	2024	2025	2023	2024	2025	2023	2024	2025
	Jami	390 049	471 406	533121	13 992	16 621	21185	3,6	3,5	4,0
	Davlat ulushi mavjud banklar	324 681	333298	366731	12 643	13267	14344	3,9	4,0	3,9
1	O'zmilliy bank	89 410	99 423	108014	2 638	3 098	3275	3,0	3,1	3,0
2	O'zsanoatqurilish bank	48076	57 124	65498	1359	1 283	1844	2,8	2,2	2,8
3	Agrobank	43846	54 483	59436	1685	2 071	2903	3,8	3,8	4,9
4	Asaka bank	36 742	39 213	38717	1 707	1 731	1752	4,6	4,4	4,5
5	Xalq banki	21 666	24 549	29620	2 584	1 855	1253	11,9	7,6	4,2
6	Biznesirivojlan tirish banki	20 292	21 801	22527	790	1 935	1915	3,9	8,9	8,5
7	Mikrokredit bank	13 319	14 437	17416	635	865	804	4,8	6,0	4,6
8	Turon bank	9 431	11 894	12558	242	271	354	2,6	2,3	2,8
9	Aloqa bank	9 162	10 294	12944	186	157	242	2,0	1,5	1,9
	Boshqa banklar			66 391			6841			4,0
11	Poytaxt bank	74	79	302	0,7	2	0	1,0	2,3	0,0
12	AVO(O'zagroëks portbank) bank	6,2	7	283	6,0	0,0	36	96,3	0,0	12,5
	Ipoteka bank	32 658	37264	35094	810	1733	3577	2,5	4,7	10,2
14	Kapital bank	15 408	26 586	31584	181	375	1437	1,2	1,4	4,5
15	Xamkor bank	11 423	15 854	19178	67	99	319	0,6	0,6	1,7
16	Ipak yo'li bank	8065	11 701	14228	151	251	218	1,9	2,1	1,5
17	Orient Finans bank	5140	8 448	12565	33	25	23	0,6	0,3	0,2
18	Invest Finans bank	4777	6 431	7929	26	68	109	0,6	1,1	1,4
19	Trast bank	3496	4947	5705	132	101	195	3,8	2,0	3,4
20	Davr bank	3092	5 004	7019	48	32	135	1,6	0,6	1,9
21	Tenge bank	2474	4208	4217	181	109	98	7,3	2,6	2,3
22	Aziya Alyans bank	2174	3712	3865	31	55	78	1,4	1,5	2,0
23	Anor bank	2146	3169	6858	53	64	167	2,5	2,	2,4
24	O'zKDB bank	2032	2651	3367	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0,0
25	Tibisi bank	1507	3750	7468	31	73	160	2,1	1,9	2,1
26	Garant bank	1132	922	797	87	43	118	7,7	4,7	14,0
27	Ziraat bank	1098	1595	2028	32	36	66	2,9	2,2	3,3
28	Universal bank	870	1162	1675	16	35	19	1,9	3,0	3,3
29	Ravnaq bank	341	249	190	244	212	0	71,6	85,3	0,0
30	Madad invest bank	173	292	307	34	39	74	19,9	13,2	24,1
31	Əron Soderot bank	21	22	21	0,8	4	1	3,7	17,6	6,6
32	Uzum bank	0,0	50	131	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0,0
33	Apeks bank	-	-	213	-	-	0	-	-	0,0
34	Haët bank	-	-	1161	-	-	0	-	-	0,0
35	Yangi bank	-	-	138	-	-	12	-	-	8,7
36	Smart bank	-	-	68	-	-	0	-	-	0,0

4 Tijorat banklari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari to'g'risida (banklar kesimida) ma'lumotlar, <https://cbu.uz/uz/statistics/bankstats/843940/>

Respublikamiz tijorat banklarida kredit qo'yilmalari hajmi izchil o'sib bormoqda. 2023-yil 1-yanvar holatida kredit qo'yilmalari 390 049 milliard so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yil 1-yanvarda bu ko'rsatkich 471 406 milliard so'mga yetgan. 2025-yil 1-yanvar holatiga esa jami kredit qo'yilmalari 533 121 milliard so'mni tashkil qilgan. Bu esa banklar kredit portfelining muntazam kengayib borayotganidan dalolat beradi.

Muammoli kreditlar bo'yicha tahlillar esa muayyan xavflarning mavjudligini ko'rsatmoqda. 2023-yil 1-yanvar holatiga muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi 3,6 foizni tashkil etib, bu ko'rsatkich 13 992 milliard so'mga teng bo'lgan. 2025-yil 1-yanvar holatida esa ushbu ko'rsatkich 4,0 foizgacha oshib, 16 621 milliard so'mga yetgan. Bu esa ikki yil davomida 0,4 foiz punktlilik o'sishni anglatadi.

Tijorat banklari kesimida olib borilgan tahlillar bir qator muhim holatlarni aniqladi. Jumladan, AT Xalq bankida 2023-yilda muammoli kreditlar ulushi 11,9 foiz bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda 7,6 foizga, 2025-yilda esa 4,2 foizga pasaygan. Bu ijobiy holat bo'lib, bankning kredit portfeli sifat jihatdan yaxshilanganini anglatadi. AVO bankda (ilgari O'zagroeksportbank) esa 2023-yilda muammoli kreditlar jami kredit qo'yilmalarning 96,3 foizini tashkil qilgan. 2024-yilda bu ko'rsatkich nolga tenglashgan bo'lsa-da, 2025-yilda yana 12,5 foizgacha oshgan. Bu esa bank faoliyatida muammoli kreditlar bilan bog'liq muammolar haligacha barham topmaganligini bildiradi.

Ipoteka bankda esa 2025-yil 1-yanvar holatiga muammoli kreditlar ulushi 12,5 foizni tashkil etib, bu yuqori darajadagi xavfli holat hisoblanadi. Tenge bankda 2023-yilda muammoli kreditlar ulushi 7,3 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilga kelib bu ko'rsatkich 14,0 foizgacha oshgan. Bunday keskin o'sish moliyaviy barqarorlikka tahdid soluvchi muhim omildir.

Madad Invest bankda ham o'zgaruvchan, ammo yuqori darajadagi muammoli kreditlar ko'rsatkichlari qayd etilgan. Xususan, 2023-yilda 19,9 foiz, 2024-yilda 13,2 foiz, 2025-yilda esa 24,1 foizni tashkil etgan. Bu esa bankda moliyaviy intizomning yetarli emasligini ko'rsatadi. Eron Soderot bankda 2024-yilda muammoli kreditlar darajasi 17,6 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda bu ko'rsatkich 6,6 foizgacha pasaygan. Biroq bu raqam yuqori chegara – 5 foizlik normal ko'rsatkichdan atigi 1,6 foiz punktga yuqori bo'lib, tizimda hanuz muayyan xavflar saqlanib qolganini bildiradi.

Yuqoridagi tahlillar asosida aniqlanishicha, oltita tijorat bankida muammoli kreditlar belgilangan maksimal darajadan ham oshib ketgan. Jumladan, 2023-yil holatiga ko'ra bu banklardagi muammoli kreditlar hajmi 3 136 milliard so'mni tashkil etgan. 2024-yilda bu ko'rsatkich 3 025 milliard so'mga kamaygan bo'lsa-da, 2025-yilga kelib 5 733 milliard so'mgacha keskin oshgan. Bu esa 2025-yilda oldingi ikki yilga nisbatan muammoli kreditlar hajmi sezilarli darajada ortganini ko'rsatadi. Natijada tijorat banklarining 2025-yil 1-yanvar holatiga 14 344 milliard so'mlik aktivlari nollikvid aktivlarga aylangani kuzatilgan. Bunday holat banklarning moliyaviy sog'lomligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi bilan birga, milliy moliyaviy tizim uchun ham xavf tug'diradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Muammoli kreditlar tijorat banklari uchun jiddiy xavf tug'diradi, chunki ular banklarning daromadliligi va moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bunday kreditlarni samarali boshqarish bankning moliyaviy salomatligini saqlab qolish uchun muhim omil hisoblanadi. Kredit qobiliyatini baholash jarayonlarini takomillashtirish, kredit monitoringini o'z vaqtida amalga oshirish orqali banklar nafaqat muammoli kreditlarning paydo bo'lish xavfini kamaytirishi, balki potentsial yo'qotishlardan ham himoyalaniishi mumkin. Shu bilan birga, xalqaro amaliyotga asoslangan holda, muammoli kreditlar darajasini maqbul chegarada ushlab turish bank tizimining investitsion jozibadorligi va jamoatchilik ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Respublikamiz tijorat banklarida muammoli kreditlarning salbiy oqibatlarini kamaytirish va samaradorligini ta'minlash maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

Kreditlash jarayonida yuzaga keladigan risklar darajasini pasaytirish uchun, avvalo, mahsulotlarga bo'lgan talabni aniqlik bilan prognozlash orqali marketing tadqiqotlarining sifatini oshirish lozim. Shuningdek, kredit oluvchining obro'siga ta'sir etuvchi omillarni aniqlab, ularning ta'sir darajasiga baho berish muhimdir. Kredit ajratilishidan avval mijozning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish, qarzni qaytarish salohiyatini belgilovchi indikatorlarni baholash orqali risklarni oldindan aniqlash mumkin.

Tasniflangan kreditlar tarkibini takomillashtirish orqali kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining me'yoriy darajasini ta'minlash muhimdir. Buning uchun garovga qo'yilayotgan ob'ektlarning likvidliligi, mijozlarning pul oqimlarining barqarorligi, kredit to'lov layoqatining umumiy pul oqimi asosida baholanishi lozim. Shu jarayonda kredit portfelining diversifikatsiyasi, garov ob'ektlarining real bozor qiymatini aniqlash hamda aktivlarning tezkor realizatsiya qilinishi mumkinligi alohida hisobga olinishi kerak.

Bundan tashqari, tijorat banklari tomonidan kredit monitoring tizimini avtomatlashtirish, real vaqt rejimida kredit shartlarining bajarilishi ustidan samarali nazorat o'rnatish, kredit tashkilotlari xodimlarining risklarni baholash ko'nikmalarini muntazam ravishda rivojlantirish choralari muhim ahamiyat kasb etadi. Uzoq muddatli istiqbolda esa kredit risklarini kamaytirishga qaratilgan qonunchilik asoslarini kuchaytirish, muammoli kreditlar bo'yicha "yomon bank" (bad bank) tizimini joriy qilish, shuningdek, banklararo tajriba almashinuvini yo'lga qo'yish dolzarb vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF–60-son Farmoni: <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi «2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida»gi PF–5992-son Farmoni: <https://lex.uz/docs/-4811025>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 18-avgustdagi «Davlat ishtirokidagi korxonalar va tijorat banklarini isloh qilish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ–283-son qarori: <https://lex.uz/ru/docs/-6076135>
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari. – www.cbu.uz.
5. Soliyev A.A., Abdullayeva M.M. Bank ishi asoslari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2022. – 324 b.
6. Ibragimov M.X. Tijorat banklarida kreditlash asoslari. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021. – 280 b.
7. Ahmedov M.Q., Qodirov A.B. Bank ishi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2020. – 312 b.
8. World Bank Group. Global Financial Development Report 2022: Bank Regulation and Supervision. – Washington, D.C., 2022.
9. International Monetary Fund. Managing Non-Performing Loans in the Banking Sector. – IMF Working Paper No. WP/20/109, 2020.
10. European Central Bank. Report on Financial Structures. – Frankfurt am Main: ECB, 2023.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>